علامه پوهاند عبدالحی حبیبی ٢٠١٧/٠٤/٢٢

په پښتو ادب کې د مېرمنې برخه

دوهمه برخه

پښتنه مېرمن د پښتنو د ټولنې او اجتماعي سازمان شمزۍ وه، د کهاله ترتیب او د کور اداره ټوله په مېرمنې اړه لرله. د نارینه وو او زلمو کار زراعت ، مالداري، حرفت، او د وطن دفاع وه. خو د ضرورت پر وخت مېرمنې په دغو کارو کښې هم برخه درلوده، په کښت کښې به د مېړو سره اوږه پر اوږه ولاړه وه، د مالدارۍ د محصولاتو او لبنیاتو څخه ګټه بیا ددې په لاس وه، او لاسي صنایع ئې روزله او بیا به هم دغه پښتنه مېرمن د وطن د دفاع پر میدان له مېړو او زلمو سره توره په لاس ولاړه وه. پوهنه او ادب خو هر وخت د امن او سلامتۍ په غېږ کښې روزل کېږي مګر د پښتنو تاریخي سرنوشت داسي کړکېچن ؤ، چي د دوي پېړۍ، پېړۍ د آزادۍ په جنګ او وطني دفاع کښې تېري سویدي. نو لکه پښتنو چي د پوهنې او ادب او آرټ پالنې ته وخت او فرصت نه درلود، پښتنه مېرمن هم د زمانې ناخوالو او د تاریخ ظالمو څپو کښې هسي سره را نښتې وه چي د لوستنې او پوهنې وسایل ئې کورټ نه لرله، او ددې کورنۍ چاپېر له دغو شیانو څخه تش ؤ. خو بیا هم که د پښتو مدون او نامدون ادب ته ځیر سو، نو د پښتنې مېرمنې برخه په ادبي روایاتو کښې مومو ، او داسي ښکاري چي دې مظلومې ډلې، د پښتو ادب په روزنه کښې هم لاس درلود، او کله کله له مېرمنو څخه هم د پښتو ادب پر آسمان روښانه ستوري ځلېدلي دي.

نارې

په عشقي قصو کښې عموماً دوه تنه پهلوانان مین او مینه موجود وي او قصه د دوي پر کردار باندي ګرزي راګرزي مین هم ږغونه او نارې لري، خو د مینې نارې ډېري لطیفي او له ارمانه ډکي وي.

اتڼ د پښتنو پخوانی قومي دود دئ او کله چي زلمي او پېغلي د اتڼ په مستۍ کښېوزي، نو د مینې اور هم ورسره تودېږي، او دلته زلمي د مینې نارې په خواږه ږغ سره وایي، او د پېغلو له خوا ئې غبرګون هغسي د نڅا او تغنی په مستو څپو کښې ورکول کېږي. مثلاً یو مین زلمی د اتڼ په ناره کښې خپله مینه د بورۍ نجلۍ داسي پر غوږ وهي:

اتــڼ مي د بورۍ نجونې وهینه

پــر مــلا کــږه وږه ســــي

شاباس ئې د نامه غوټۍ وهینه

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

د بورى پېغله چي دا ناره اوري ، نو د کندهار زلمی ته د مېني اعلان داسي ورکوي:

امرت په ونه توره کندهاره !

زلفي مي اوږدي سوی

اوږدي زلفي به څو کرزم بي ياره

ÿ ÿ ÿ

او بوسه، د ولي غاړه اوبوسه

پر يار مي سلام وايه

دا گل مي د سيني ورلره يوسه

اتڼ او ځواني او ښادي او مينه خوځوونکي او احساس پاروونکي حالونه دي، پښتنه پېغله د مېني او نڅا په مستی کښي د عشق او تجاذب حالت په ډېر ښکلي رنګ کښي ښکاره کوي:

شاباس مي د ډبري و هل کيږي

چي زما د غومبر رڼغ سي

ځوانان لکه کوتري را توئيږي

کله دا ږغونه د مېرمني د کورنی حال او د فاميلي جوړښت احوال هم تصوير کوي او سرى کولای سي چي د پښتنو مېرمنو د کور او کهول حال پکښي وګوري، مثلاً:

سور کور مي و پوتی ته دی اوډلی

د خسر زامن مي ډېر دي

ما ئي سرغنه پکي نيولی

په قصو او عشقي داستانو کښي هم د مېرمني برخه او ددې ويناوي د خاصي دلچسپی او توجه وړ دي، او د مېني د دنيا نازک حالات په ادبي رنګ کښي څرګندوي، مثلاً آدم خان په يوه ناره کښي درخانی ته داسي پېغام ورکوي:

درخانی مېرمن ملوکي!

چي په درست جهان دي لاړي د حُسن کوکي

آدم ستا کتو رنځور کړ

که ورکوزي کړي د دواړو زلفو څوکي

درخانی ددې ناري غبرګون د خپل انتظار او درد په بيان سره داسي کوي:

پـه دا نـيـم پـلـنـګ يـــم ناسته
نيم پلنګ مي ګوره تا وتـه پرېښئ
چــي تـه زلـمی رانغلي، آدم خانه!
د اوربل وېښته مي ژاړي ګوښئ ګوښئ

د ښادي او بيبو داستان هم د پښتو په عوامي ادب کښي نه هېرېدونکي ذخيره ده. په دې قصه کښي د بيبو ناري او ږغونه خاصه جذبه او کشش او حرارت لري، او دې پښتني ميني د خوږمن زړګي توتي په دغه ږغو او نارو کښي نغښتي دي.
هغه وخت چي ښادی د سفر په نيت روان دی، او بيبو کوښش کوي چي راوې ګرزوي نو وايي:

ښــادی جان ګرزوم نه پاتي کيږي
ښــادي جان ګرزوم نه پاتي کيږي
سـپـيـنه خـولـګـی کـه ورکـومـه
ښايسته ښادی مي هم نه راضي کيږي

دلته مينه د ښادی د زړه نرمولو او له سفره د را ګرزولو لپاره يوه بله چاره هم لټوي، او په دې ناره کښي د تخيل سادګي او د سپېڅلي احساس اغېزي ښې ښکاري:

چلم به ډك کړم د لونګو
دا ژړی پيزوان به پاس پر چلم کښېږدم
نـو بـه يـوسـم دا چـلـم
او سپينه خوله به د ښادی په مخکي کښېږدم

د پيغلي له خوا د سپيني خولي اهداء خپل مين ته خاص لطف لري، او د ميني د دنيا يو ډېر رقيق او په زړه پوري حالت دی، چي فقط عاشق مزاجه خلق ئې په خوند پوهيږي.
ښادی بالاخره ولاړ او د بيبو سعيه ناکامه سوه، د بېلتانه په تيارو کښي يوازي پاته سوه، زړه ئې لوګی سو، نوئې پر مور داسي ناره وکړه:

مورکی ورسه بابك خبرکه!
زړه مـي ډوبـيـږي اور را لګيږي
ښـادی جـان ورك سـو، نـه را ستونيږي
چي ښادی نه وي نو ژوند هيڅ نه وي بيبو ته!
ارمــان! ارمــان! ښـــادی مـــي بـايـلـو!

د بيبو د ميني لمبي نه سړيږي، او هر کاروان چي د بکوا پر دښت تېريږي، بيبو د خپل ګران ښادی په تلاښ د هغه استقبال کوي، خو ښادی نه راځي، او د بيبو د عشق نغری لا توديږي، او د زړه انګار ئې لا پسي مشتعل کيږي، د ياس او

ناميدۍ احساس سره داسي ناره له خوږمنه زړه را باسي:

كاروانونـه د بكوا پر دښت تيرېږي

كاروانونـه د بكوا پر دښت تيرېږي

ښــادی خــان ورســره نــستــه

په دا نور كاروان مي مينه نه ماتيږي

زما ارمان ! ښادی مي بايلو!

دا نارې او ږغونه د پښتنو د تعبير او د احساس د تصوير لپاره له عامي محاورې ښخه كار اخلي، او په تركيب او وزن او تغنی كښي خاص قوت او خوند پروت دی.

د ځينو مسريو تكرار خاصه معنی لري، مثلاً په لوړه ناره كښي د كاروانو تسلسل د بكوا پر دښت د ميني د تلاښ تسلسل او دوام راښئي، او دا چي بيبو د خپل مين د بازګښت په ارمان د هر كاروان مخي ته وزي، او نامينده راځي، د عشقي دنيا د محروميت يو دردناك او زړه سوځوونكی تصوير دی.

همدغه د تعبير قوت او د وينا سپيڅلتوب هغه وخت ښه ښكاري چي ناره په يوه مبهم بيان او شرط كښي سره شرو سي او ددې نارې خوند فقط اهل زبان ته ورمعلوميږي.

مثلاً ګل مكی يوه بله پښتنه پېغله مينه ګران مين موسی جان ته داسي خطاب كوي او د اُفق مصوري هم د خپل شعر وښكلا ته رابولي :

كه سرې سوې، سرې سوې

د آسـمـان كـنـارې سـرې سوې

مـوسـی پـښـه اخلـــه ســپـرېـږه!

چي په زړګي مي د مرګي خولي خپرې سوې!

په دې ډول د پښتني مېرمني برخه د عوامي ادب په قصو او نارو كښي هم مهمه ده، او موږ ګورو چي د پښتو ادب په تخليق كښي د مېرمني ذوق او احساس او ددې هنري لياقت ښوني دخالت لري.

د دوهمه برخی پای

دوام لری

** * **

لمړی برخه:

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Habibi_A.H/a_h_habibi_pa_pachto_ke_de_mermoney_barkha_۰۱.pdf